

YABANCI SAVAŞÇILAR VE HOMEGROWN TERÖRİSTLER

I. Yabancı Savaşçılar

İŞİD'in Irak ve Suriye'de yürüttüğü mücadeleyle birlikte dünya kamuoyu yeniden "Yabancı Savaşçılar" ve Batılı devletlerde doğup büyüyen, bu devletlerde eğitim alan ve sonra Suriye/Irak gibi farklı coğrafyalara savaşmak için giden savaşçılar (Homegrown) sorunuyla karşı karşıya kaldı. Bu tür terörist savaşçılar özellikle Suriye iç savaşı ile birlikte batı kamuoyu ve akademik çevrelerde çokça tartışılmaya başlandı. Türkiye de ise bu tartışmanın yeterince yapıldığını söylemek mümkün değil. Yabancı savaşçılar (foreign fighters) aslında Batılı akademik çevrelerde çok eskilerden beri bilinen bir kavram. Bu kavram radikal dini gruplara özgün olarak ortaya çıkmadı. Teksas Devrimi (1835-1836) olarak bilinen Herman Ehrenberg'in Prusya'dan kalkıp 120 savaşçıyla Meksika'da küçük bir monarşi kurma denemesi bunun ilk örneği kabul edilir. 1936-1939 İspanya sivil savaşında dünyanın birçok yerinden enternasyonal gönüllülerin savaşa katılması da bu konuda ikinci örnektir. Dünya tarihinde yabancı savaşçılarla ilgili üçüncü büyük tecrübe 1947-1949'deki İsrail savaşıdır. Diasporadaki Yahudiler de, Kanada, Amerika, Büyük Britanya ve Güney Afrika'dan İsrail'e gelerek aktif bir şekilde bu savaşa katıldılar.

Filistin tecrübesi aynı zamanda dini ve sol örgütler arasında bir işbirliğinin varlığını gösterir. Anti-empyralist devrimci şiddetin küreselleşmesi ile birlikte aslında bugüne benzer şekilde örgütsel ittifaklar ve ortak eylemlere rastlanır. Japon Kızıl Ordunun kurucusu Fusako Shigenobu 1971 yılında Beyrut'a giderek Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'yle ilişki kurar ve "FHKC ve Kızıl Ordu'nun Dünya Savaşı Bildirgesi" adlı bir belgesel çeker. Ardından da "Arap Gerillası ve Dünya Kızıl Ordusu" adıyla ortak bir bildiri imzalarlar. İki grup 1970'li yılların ortasına dek birlikte yol alır. FHKC'nin 2 Haziran 1964'te kuruluşundaki temaların ve ideolojinin büyük oranda solcu devrimci jargona uygun olması ve devamında da Bekaa Vadisi'nde bu kez de İsrail'e karşı dünyanın çeşitli yerlerinden gelen savaşçılarla sol örgütlerin aynı mekânı paylaşması aralarında bu etkileşimi göstermektedir. Görüldüğü gibi sol devrimci şiddet ve İsrail tecrübeleri yabancı savaşçılar konusunda oldukça zengin bir kültür oluşturmuştur.

Müslümanların silahlı mücadeledeki en büyük tecrübeleri 1978-1992 arasındaki Afganistan savaşı oldu. Ruslara karşı Körfez Ülkeleri ile ABD tarafından organize edilen birçok savaşçı Pakistan'da kurulan medreselerde eğitilerek savaşmak için Afganistan'a yollandı. Yabancı savaşçılar tecrübesi, "Proxy war" yani temsili savaş nosyonunu da beraberinde getirdi. Soğuk savaş süresinde karşı karşıya gelmekten çekinen Rusya ve ABD gibi güçlü aktörler savaş kendilerinden uzak coğrafyalarda ve temsili devletler üzerinden yürüttüler. Bu nedenle yabancı savaşçılar temsili savaşın önemli bir enstrümanı olarak kabul edilebilir. Afganistan sonrası Bosna iç savaşında da aynı tecrübeden faydalanıldı.

Afganistan tecrübesi aslında yabancı savaşçıların en güçlü deneyim alanını oluşturdu. Bu süreçte Suudi Arabistan İslamcı yayılmacılık söylemi için cihatçılık fikrini harekete geçirmede ve inşa etmede başat bir rol oynadı. Bazı araştırmacılar Suudi Arabistan'ın Afgan savaşı ile birlikte aslında kuruluş ideolojisinde var olan Pan-İslamcılık için önemli bir fırsat yakaladığını düşünürler. 1967 Arap İsrail savaşındaki ağır yenilgi, Mısır'da İhvan Hareketi ve Seyyid Kutup'un batı karşıtlığı fikrini ideolojik olarak inşa etmesi bu süreci desteklemiş olabilir. Sonuçta 80'ler aslında İslam dünyasında Pan-İslamist ümmetçilik fikrinin güç kazanmaya başladığı yıllar olmuştur ve Afganistan işgaliyle kesişen bu süreç cihat fikrine yeni bir siyasal zemin kazandırmıştır.

Dolayısıyla bugün yabancı savaşçıların farklı coğrafyalara doğru akmasında 80 sonrası ortaya çıkan cihatçı ve ümmetçi fikirlerin önemli rolü vardır. Bununla birlikte Afganistan cihadı daha çok bölgesel diyebileceğimiz bir cihatçılığın doğmasına neden olurken El Kaide'nin 11 Eylül saldırılarıyla birlikte küresel cihatçılık şeklinde yeni bir hareket daha doğmuş oldu. Bugün bizim üzerinde konuştuğumuz yabancı savaşçılar sorunu daha çok El Kaide ile birlikte doğan ve gelişen küresel cihatçılara eklemlenen bir olgudur. Thomas Hegghammer bu ikisi arasında şöyle bir fark görür; klasik ya da bizim bölgesel dediğimiz cihatçılar Suudi Arabistan tarafından desteklenir ve bunlar için Suud rejimi bir tehdit oluşturmazken küresel cihatçılar Suudi Arabistan'dan destek görmezler ve bunlar için Suud rejimi de bir tehdit oluşturur.¹ Bu ayrım Suudi Arabistan ile Selefi cihatçı network arasındaki ilişkiyi anlamak için kullanışlı olsa da yabancı savaşçılar sorunu için çok anlamlı gözükmemektedir. Bu nedenle bu ayrımın yalnızca tarihsel

¹ Thomas Hegghammer, "Islamist violence and regime stability in Saudi Arabia", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 84, No. 4(Jul., 2008), ss, s. 706.

süreçler için kullanışlı olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında her iki grupta aynı ideolojik itikadi köklere sahiptirler, aralarındaki fark hedeflerindeki farklılıkla ilgilidir. Küresel cihatçılar her yere saldırırken, bölgesel cihatçılar, Suud ya da Körfez destekli hedefleri seçmektedirler. Bu iki hareketin en önemli ortak özelliklerden biri, yaydıkları fikir ve ideolojilerle farklı toplumlardaki gençleri harekete geçirebilmeleri ve kendilerine çekebilmeleridir. Bizim için asıl önemli olan bunu nasıl başardıklarıdır.

II. Homegrown Teröristler

Homegrown teröristler kavramına 21. yüzyılda küreselleşme ile birlikte rastlıyoruz. "Homegrown" Türkçeye "yerel", "ev yapımı" gibi çevrilse de kastedilen anlamı karşılamıyor. Homegrown Batılı ülkelerde doğup büyüyen sonra da savaşmak için başka bir ülkeye giden kimseleri tanımlamak için kullanılıyor. Batının kendi bahçesinde yetişen bu kişilerin ciddi bir kısmı sonradan İslam'a girmiş (din değiştirmiş) kişilerden oluşuyor. "Yabancı Savaşçı"dan farklı olarak homegrown terörist Avrupa/ ABD vatandaşıdır ve Avrupa ya da ABD'de büyüüp eğitimini bu ülkede tamamlamıştır. Bu nedenle "Kendi Bahçesinde Yetişen Terörist" tanımı daha doğru görünüyor.

Demokratik, seküler toplumda yetişen ve Avrupa vatandaşı olan bu gençler nasıl radikalleşmektedir? Bu gençler daha önceki nesilde olduğu gibi göçmen değildir. Anne ya da babaları bu ülkenin vatandaşıdır ya da bazen birisi Avrupalıdır. Ayrıca bunlardan önemli bir kısmı da Müslüman olmayıp sonradan İslam'ı seçen gençlerden oluşmaktadır. Batılı araştırmacılar radikalleşme sürecini anlamak için genelde bireysel öykülere ve yollara önem verirler. Fakat çoğu kez bireysel öyküler oldukça kafa karıştırıcıdır. Buna dair temsil kabiliyeti olan iki vakayı ele alırsak konu daha net anlaşılacaktır.

Pakistan asıllı Amerikan vatandaşı olan Faisal Shahzad Times Square Meydanı'na bomba yerleştirdiği gerekçesiyle tutuklanmıştır. Virginia doğumlu 21 yaşındaki Zachary Adam Chesser ise bir terörist gruba yardım sağlama girişimi ve Nisan 2010'da Hz. Muhammed'e hakaret içerdiği gerekçesiyle South Park'ın yapımcılarına saldırımları için cihatçıları cesaretlendirdiği gerekçesiyle tutuklanmıştır.

Shahzad ve Chesser çok kısa bir süre öncesine kadar normal bir hayat sürerken birden radikalliğe doğru evrilmişlerdir. Fakat her ikisinin radikalleşme yolları farklılık arz ediyor. Dış sosyal ve ekonomik etkiler Shahzad'ın radikalleşmesine etki etmiş gibi görünürken Chesser'in bir aşırı kimlikten diğerine doğru değişen bir hikayesi bulunmaktadır. Chesser Washington DC.'nin varlıklı orta sınıfındandı, basketbol, futbol oynadı, kürek çekti. Gotik alt kültüre ilgi duydu. 1998 yılında, Shahzad Birleşik Devletleri'ne taşındı, üniversiteye kabul edildi ve bilgisayar okudu ardından MBA lisans derecesini aldı. Evlenerek finans sektöründe çalışmaya başladı ve New York banliyölerinde bir ev satın aldı. 2007 yılında, Shahzad ABD vatandaşı oldu. Komşuları onu işinde gücünde normal bir insan olarak tanıyorlardı. Ancak, 2008 mali krizi sonucu işini ve evini kaybettikten sonra, Shahzad'ın arkadaşları onun daha çok İslam ve politikayla ilgilenmeye başladığını söylediler. Pakistan'a yönelik saldırılara karşı öfkesini dile getiriyordu. Çocukluk arkadaşlarıyla mesajlaşmaya başladı ve 2009'da birkaç aylığına Pakistan'a gitti. Mücahidlere katılmak için babasından izin istedi ama babası reddetti. 2010'da araçlı bir bombalı saldırının faili olarak tutuklandı. Chesser yüksek eğitimde Asya kültürüne, diline ilgi duymaya başladı ve break dans yaptı. Bu yıllarda flört ettiği Müslüman bir kız nedeniyle İslam'a ilgi duydu ve 2008'de İslam'ı seçti. El Kaide ile bağlantılı radikal siteleri ziyaret etmeye başladığında, Batı tarzı yaşamı ve arkadaşlarını sert şekilde eleştirmeye başladı. 2009'da Abu Tallah al-Amriki ile ilişki kurarak bu siteler için çalışmaya başladı ve kafirlere karşı cihada çağıran videolar yükleme başladı.²

Niçin farklı süreçler ve etkiler bu iki adamı aynı ideolojiye doğru radikalleştirdi? Onların arasındaki en açık fark birisi Müslüman olarak doğmuş iken diğerinin sonradan Müslüman olmasıdır. Radikalleşmeyi anlamaya çalışırken araştırmacılar Müslüman olanlarla sonradan İslam'ı seçenleri aynı radikalleşme biçimi olarak ele alırlar. Bu nedenle bu iki grubun farklı olarak radikalleşip radikalleşmediğini bilemiyoruz. İslam'ı seçenler üzerinde bireysel ve içsel etkiler daha fazla rol oynamış olabilir. Fakat radikalleşme süreçlerini ve mekanizmalarını anlamadan Müslüman olanla sonradan İslam'a girenler arasındaki farkı anlamak mümkündür değildir. Uzun süre dini bir kültür içinde yetişmiş birisi mi yoksa din konusunda yeni bir bilinçlenme yaşamış bir kimse mi daha kolay radikalleşmektedir? Bu iki hikaye bize bazen bunun çok da önemli olmadığını gösteriyor.

Bir diğer öykü ise Almanya'daki Sauerland grubu olarak bilinen radikal İslamcı militanlarla ilgili. Almanya'daki ABD üslerine ve temsilciliklerine sansasyonel saldırı planları ile ilgili yaptıkları itiraflar ilginç bağlantıları da ortaya çıkarmıştır. 2007 yılında yakalanan biri Türk, üçü Alman vatandaşı olan İslamcı militanlar, Pakistan'daki "İslami Cihad Birliği" ile bağlantılı olduklarını itiraf etmişler ve iki yıl önce yaklaşık 500 kilogramlık patlayıcı üretmeye yetecek kimyasal madde ile yakalanmışlardır. Bu saldırıyı düzenleyen hücrenin Yemen El Kaide lideri Enver el Evlaki'nin networküne bağlı olarak çalıştığı tespit edilmiştir. Paris'teki Charlie Hebdo saldırısında Enver el Evlaki adını yeniden duyurdu. 2011 yılında öldürülmüş olmasına rağmen Paris saldırısının ona isnat edilmesi oldukça düşündürücüdür.

² Scott Matthew Kleinmann, M.A., *Radicalization Of Homegrown Sunni Militants In The United States: Comparing Converts And Non-Converts*, A Thesis submitted to the Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences of Georgetown University, 2010, ss.1-3.

Peter Waldmann farklı kişisel öykülere sahip ve farklı toplumsallıklardan gelen bu militanların nasıl radikalleştiklerini ele alan çalışmasında Sauerland grubunun, geniş bir Selefi networke tutunan radikal bir gruptan ortaya çıktığını göstermiştir. Grup üyeleri geniş cihatçı networke bağlı olsalar da onların cihatçı bakış açısı yerel Selefi çevrede oluşmuştur. Avrupa'daki Selefi network radikal ve cihatçı organizasyonlarla ilişkili gözüküyor. Militanları harekete geçiren bu network ve eylemcilerin sosyalleşme süreçleri dikkatle izlendiğinde Selefi ideolojinin bunlara önemli bir radikalleştirici çevre sunduğunu görüyoruz.³ Son Paris saldırısı da bunu doğrulamaktadır.

Bu iki grup ve militanlar farklı kültür, ortam ve kişisel hikâyeye sahip olmalarına rağmen aynı kaderi paylaşmışlardır. Sosyoloji ve davranışçı ekolün açıklamakta zorlandığı ve çoğu kez gözardı ettiği husus da farklı öykülere sahip iki bireyin nasıl aynı radikalleşme tutumuna sahip olabildiğidir. Kanaatimce bu iki farklı öyküde ortak olan unsur aynı ideolojik itikad, endoktrinelleme öğreti ve mezhepsel tercihlerin ortak radikal çevre içinde paylaşılmasıdır. Diğer bir deyimle aynı *radikal çevre* ve bu çevreye gömülü olan havayı solumaya başladıklarında, aynı yöne doğru ilerlemeye başlamışlardır. Bu savaşçıların aldıkları dini ideolojik itikadi öğretiler çoğu zaman derinlikli olmayan, yüzeysel ve kategorik söylemler şeklindedir. Fakat bu yüzeysellik ve basitlik bu öğretinin kolay öğretilen ve zihinlere kazınabilen özelliği açısından da oldukça kullanışlıdır.

Sonuç olarak yabancı savaşçılar ya da homegrown teröristler sorununun anlaşılması ve bunlara karşı toplumsal, siyasal ve ideolojik önlemler alınması için bu zamana kadar yapılan analiz ve çalışmalara dini-politik ideolojik analizi de katmak zorunlu görünüyor. Böylece yabancı savaşçıların aldıkları dini öğreti ve ideolojik itikadi söylemin kimliği tespit edilebilecektir. Aşağıda bu sorunu detaylarıyla tartışmaya açacağım.

III. Nasıl Radikalleşiyorlar?

Yabancı savaşçılar ve homegrown teröristler konusunda üzerinde durulan en temel mesele yukarıda da görüldüğü gibi farklı coğrafya ve farklı kültürlerdeki bireylerin nasıl olup da aynı kimliğe bürünerek farklı bir coğrafyadaki Müslümanlar adına ya da kendi ülkelerinde onlar adına terörist faaliyete katıldıklarıdır. Bireyin normal hayatını yaşarken bir gruba dahil olması ve bu grubun savunulması adına şiddeti göze alması için geçirdiği değişimi radikalleşme süreci olarak adlandırabiliriz. Şu halde bu değişiklik nasıl meydana gelmektedir? Bireyler, gruplar ve kitleler, çatışma ve şiddete nasıl yönelirler? Öncelikle belirtmemiz gerekir ki bu süreç oldukça kompleks ve karmaşık olabildiği gibi bazen de çok yalın ve basit olabilir. Bu zamana kadar yapılan çalışmalar terör eylemlerine katılan bireylerin farklı sosyal geçmişlerden geldiklerini, oldukça farklı radikalleşme süreçlerinden geçtiklerini ve farklı motive edici kaynaklardan etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Genelde bu süreçler de bireysel, grupsal ve kitlesel olmak üzere şu şekilde açıklanır:

- Bireysel süreçler: 1. Kişisel mağduriyet, 2. Siyasi muhalefet, 3. Radikal bir gruba katılım.

³ Peter Waldmann, "The Radical Milieu: The Under-Investigated Relationship between Terrorists and Sympathetic, http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/163716/ichaptersection_singledocument/a72d8068-76d3-4c57-84de-4053c5ff4fa1/en/Article4%289%29.pdf.

- Grupsal süreçler: 1. Radikal Arkadaş toplulukları, 2. İdeolojik topluluklar, 3. İzolasyon ve tehdit altındaki gruplar, 4. Aynı destek gruplarının rekabeti, 5. Marjinalleş(tiril)me.
- Kitlesele Süreçler: 1. İktidar şiddeti ve yasakları, 2. Nefret, 3. Şehitlik.⁴

Radikalleşme sürecinin yatay kesitleri üzerinde duran bu yaklaşımlar süreci ya bireysel özelliklere ya bir grup aidiyetine bağlamakta ya da kitlesele şiddet ve nefret söylemlerine indirgemektedir. Fakat hala bu kimseyi bu grupta neyin radikalleştirdiği konusunda yeterince aydınlatıcı değillerdir. Gerçekte bu grup içinde ya da kitlede ne olmuştur? Bu zamana kadar ki analizler genelde çevresel ve kişisel özellikler üzerinde durmuştur. Ayrıca radikalleşme sürecini sosyal hareketlerin protesto süreçleri ile aynı zeminde tartışma gibi bir yanıla düşme ihmali de taşımaktadır. Sosyal hareketler toplumsal şiddet içermekle birlikte her zaman terörist eylemler olarak tanımlanamazlar. Belki burada anlamamız gereken toplumsal bir hareketin nasıl politik bir şiddete doğru evirildiği sorundur. Çalışmalar toplumsal şiddetten politik şiddete geçişi kışkırtıcı unsurun şiddete başvurmayı meşrulaştıran bir ideoloji olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla ideoloji ile o ideolojiye uygun radikal bir çevre olmadıkça toplumsal şiddetin politik bir şiddete evrilmesi kolay gözükmemektedir.

Terörizmi yorumlayan bazı analizler genellikle baskının, politik sistemin kapalılığının, toplumsal tecridin ya da bireysel yoksunluk ve dışlanmanın şiddete başvurmayı kolaylaştıran süreçler olduğunu söyler. Bu süreçlerin radikalleşmeyi artırdığı ve hareketlendirdiği doğrudur ama tek başına ona meşruiyet kazandırdığı söylenemez. En azından yukarıdaki örneklerde gördüğümüz gibi Batı demokrasisi ve laik sistemde yetişmiş gençlerin cihatçılara neden katıldığını bu analizler açıklayamamaktadır.

Suriye'ye savaşmak için giden Batılı savaşçıların sayısının 3 ila 4 bin arasında olduğu ifade ediliyor. Sayısal anlamda ilk sırada Fransa, Almanya ve İngiltere menşeli yabancı savaşçılar gelirken, onları Avusturya, Belçika, Danimarka, Hollanda, Norveç ve İsveç takip etmektedir. Bu da artık bu sorunun yalnızca Ortadoğu ülkelerine has olmadığını göstermektedir.

Radikalleşmeyi bireysel tercihler ve kişisel özelliklere bağlı gören literatür Batılı ülkelerde doğmuş ya da oralarda yetişmiş gençlerin cihatçı gruplara katılmasını açıklamakta zorlanmaktadır. Oysa homegrown radikalleşme ve cihad gruplarının oluşumu sosyal olarak izole olgular değildir ve herhangi bir hareketin dinamiği, onu kapalı bir kavanozda yaşıyormuş gibi tek başına ele alınarak anlaşılamaz. Bu hareketi ilişkisel düşünmek gerekir. Bir dizi "yalnız kurt" cihatçı saldırılara rağmen, cihatçı radikalleşme yollarının çoğu, yerel çevrelerin, bölgesel grupların ve büyük radikal aktivist ağlara bağlı çalışan ve onlardan çıkan küçük gizli grupların içine gömülmüştür. Bugün 11 Eylül saldırısı sonrası oluşan küresele cihatçı hareketlerin ya da bölgesel cihatçı grupların ortak ağını *Selefi Network* olarak adlandırabiliriz.⁵ Selefilik, dini bir mezhep, fırka ya da

⁴ McCauley, Clark ve Moskalenko, Sophia, (2008), "Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, 20:3, 418.

⁵ Stefan Malthaner, "Contextualizing Radicalization: The Emergence of the "Sauerland-Group" from Radical Networks and the Salafist Movement", *Studies in Conflict and Terrorism*, 37:8 (2014), ss. 638-653; Hilmi Demir, "Selefi Network ve el Kaide", <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/2014/01/28/7400/selefi-network-ve-el-kaide>.

sosyal bir hareket veya siyasal bir örgüt olarak üç farklı şekilde yapılanmış, değişim ve dönüşüme uğrayarak network/ağ kurabilmiş bir yapıdır. Selefilik bugün ne yalnızca dini bir mezhep ne de siyasal bir örgüttür; bunları da içeren bir network/ağla karşı karşıya olduğumuzun görülmesi gerekir. Network/ağ kavramını bir birinden özerk, esnek, formel ya da informal örgütsel yapıların birbirine bağlanmasıyla oluşan ortam için kullandığımı belirtmeliyim. Hatta bu gün Sünnilik içindeki en güçlü ağı konuştuğumuzu söylesem abartmış olmam.

Selefi Network Körfez'deki Vehhabi-Selefi devletlerce finanse edilen ama çoğu kez onlardan da bağımsız çalışan Afganistan-Pakistan hattında kurumsallaşmış on binlerce küçük medrese ve Medine İslam Üniversitesi, İslamabad İslam Üniversitesi, Kahire Ezher Üniversitesi gibi çok büyük öğrenci potansiyeline sahip eğitim kurumlarınca ideolojik olarak desteklenen, Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu, Afrika ve Asya'ya kadar uzanan geniş askeri ağla insan kaynağını kullanma kapasitesine sahip bir ağıdır.

Bu bağlamda Stefan Malthaner bize radikalleşmenin gizli şiddet grupları ile ortaya çıktıklarını sosyal ve sembolik olarak da ona bağlı olduklarını, radikal çevre olarak adlandırılan yakın sosyal çevre arasında bir ilişki olduğunu gösterir. Radikalleşme kendine özgü toplumsal bağlam ile radikal aktivistler ve sosyal çevre arasındaki etkileşim dinamikleri ile yönlendirilen faktörlerle şekillenen bir süreçtir. Dolayısıyla genelde uzmanların üzerinde durduğu bireysel yollar da bu radikal çevreler tarafından şekillendirilmiştir. Ve bugün Selefi network en açık renginden en koyu rengine kadar farklı yapıları bünyesinde barındırabildiğinden cihatçı ideolojinin militan bulması için oldukça uygun bir matris işlevi görmektedir.

Homegrown terörizm üzerine yapılan bir grup çalışma, radikalleşme sürecinin takviye ve sürdürülmesinde arkadaşlık gruplarının rolü kadar genç insanları radikal gruplara sevk eden öncü bir çalışma ekibinin rolünü de ortaya koyar. Bununla birlikte bazı çalışmalar da mülteci kampları ve özel hapishaneler gibi gençlerin savunmasız olduğu mekanlar kadar camiler ve kitapevleri gibi radikalleşmenin belirli mekânlarında oluşan sosyal ortamların önemini altını çizer. Ve son çalışmalar bir dizi şiddet grubunun gömülü olduğu ulus ötesi cihad ağlarının analizlerine odaklanmıştır. Çalışmaların çoğunda, analizin odağı hala bireysel yollar üzerinedir. Oysa radikal çevre ile daha geniş sosyal ve politik çevre arasındaki etkileşimler kadar, bireylerin yakın sosyal çevre özelliklerinin yapısı, gizli gruplar ile radikal çevreler arasındaki ilişkiler de araştırılmalıdır.

Donatella della Porta'nın gizli şiddet grupları üzerine çalışmasını temel alan Stefan Malthaner radikalleşme sürecinde della Porta'nın çalışmasının özellikle gizli grupların, sosyal hareketler ortamında nasıl oluştuğu, protestoları nasıl yükselttiği, radikalleşme süreçlerini şekillendiren çekirdek-mekanizmalar setinin nasıl tanımlanacağı üzerine oldukça önemli analizlerde bulunduğunu ifade eder. Burada uygulanabilecek radikalleşmenin yakın sosyal çevresi ile gizli grupların rolü için iki mekanizma önerir. İlki militan networkün oluşumuna katkıda bulunan ve siyasal şiddete katılan bireylerin yönergelerini paylaşan aile bağları, militan aktivizm ile ilişkili arkadaş grupları, politik gruplara önceki üyelik gibi unsurları içeren "militan networkün hareketliliği" olarak adlandırdığı şeyin rolüdür. Böylece bireysel radikalleşme yollarında önemli bir rol oynayan militan ağlar radikal uygulamalar ve bilişsel radikalleşmeye gömülü olan belirli çevrelerin şeklini alabilir.

Diğer mekanizma ise, “organizasyonel parçalanma/bölümlenme”dir. Bu mekanizma örgütsel ortam içinde şiddet gruplarının oluşumunun bağlamaştırılması ile ilgilidir: “Gizli örgütler bunların içinde gelişir ve sonra da büyük olandan uzaklaşır, şiddet içermeyen sosyal hareket organizasyonlarına dönüşür.” Bu grupların radikalleşmesi daha geniş bir hareketten kademeli bir izolasyon süreciyle birlikte git gide kapanan ve daha fazla radikalleşme eğilimi gösteren yeraltı gruplarının doğmasına eşlik eder. Diğer bir ifadeyle Della Porta yalnızca geniş ilişkisel alanları içinde radikalleşme süreçlerini bağlamamaz, aynı zamanda daha özel bireysel yolların sosyal çevresine ve gizli grupların oluşumuna da gönderme yapar.⁶ Peter Waldmann, şiddet grupları ve bu çevre arasındaki ilişkiler yani radikal çevrenin, özellikle Batı ülkelerindeki cihad gruplarında ve politik şiddet araştırmalarında göz ardı edilen bir boşluğu gösterir. Ulus aşırı networkleri olduğu kadar yerel ağlara da gömülü olan radikalleşme güçlüklerini çalışmayı kolaylaştıracak bir kavram sunar. *Radikal çevre, eylemcilerin radikal bakış açısı ve normatif referans çerçevesi içinde sosyalleştikleri sosyal ortamı gösterir, aynı zamanda bu sosyal networkün içinden çıktığı gizli grupların biçim kazandığı çevredir.*

Şiddet gruplarının ortaya çıkması onların gömülü olduğu radikal çevre ile etkileşim süreci olarak gerçekleşir. Çünkü bu radikal çevre bir rol olarak işlev görür, yani bu radikal çevre aracılık eder ve bu geniş çevreyi gizli gruplar üzerine transfer eder. Dolayısıyla yabancı savaşçılar ve homegrown teröristlerin nasıl radikalleştiklerini anlamamanın en önemli yollarından birisi bireylerin içinde yer aldıkları radikal (Selefi) çevre ile bu çevrelere gömülü olan gizli ve legal gruplar arasındaki ilişkiyi kavramaktan geçiyor.

Bununla birlikte bize göre homegrown terörizm üzerine yapılan çalışmalar hem yatay hem dikey anlamıyla bağlamaştırılmalıdır. Siyasal kültür, devlet baskısı, siyasal çözüm yollarının kapalı olup olmaması gibi unsurlar göz ardı edilmese de sosyal ve siyasal çevre ile radikalleşme mekânları yatay bağlamı ifade eder. Bununla birlikte bu yatay bağlamı kesen radikalleşmenin bilinçlenme süreçleri ise dikey bağlamı ifade eder. Çünkü dini içerikli radikalleşmeyi anlamamanın yollarından birisi radikalleşme sürecinde çevrenin rolü kadar kullanılan ideolojik dilin ve dini itikadi söylemin içeriğinin de anlaşılması yahut analiz edilmesinde yatmaktadır. Yabancı savaşçılar sorunu ele alınırken veri analizi kadar, içerik analizi ve eleştirel söylem analizi de ihmal edilememelidir. Bunun nedeni dini radikalleşme sürecinde dinin güçlü bir inanç öğretisi içermesinde aranmalıdır.

Bilindiği gibi terörün öncelikle bir ideolojik alt yapısının olması gerekmektedir. İdeolojik unsur, örgütün hareket noktasını oluşturmaktadır. Örgüt, benimsediği ideoloji doğrultusunda hareket etmekte, stratejisini buna göre belirlemektedir. Terör örgütlerinin siyasi eğitim adını verdikleri faaliyetlerin amacı, örgütün dayandığı temel ideolojiyi örgüt mensuplarına benimsetmek ve örgütün hedefleri doğrultusunda bilinçlendirmektir. Dini radikalleşmede ise, bu ideoloji öğrenilen bir bilgi olmaktan daha çok inanılan ve iman edilen bir bilgidir. Dolayısıyla bu itikadi ideolojiyle inanan birey artık yalnızca enforme olmaz aynı zamanda bir Mümin de olur.

⁶ Stefan Malthaner, *agm*, s. 639-641.

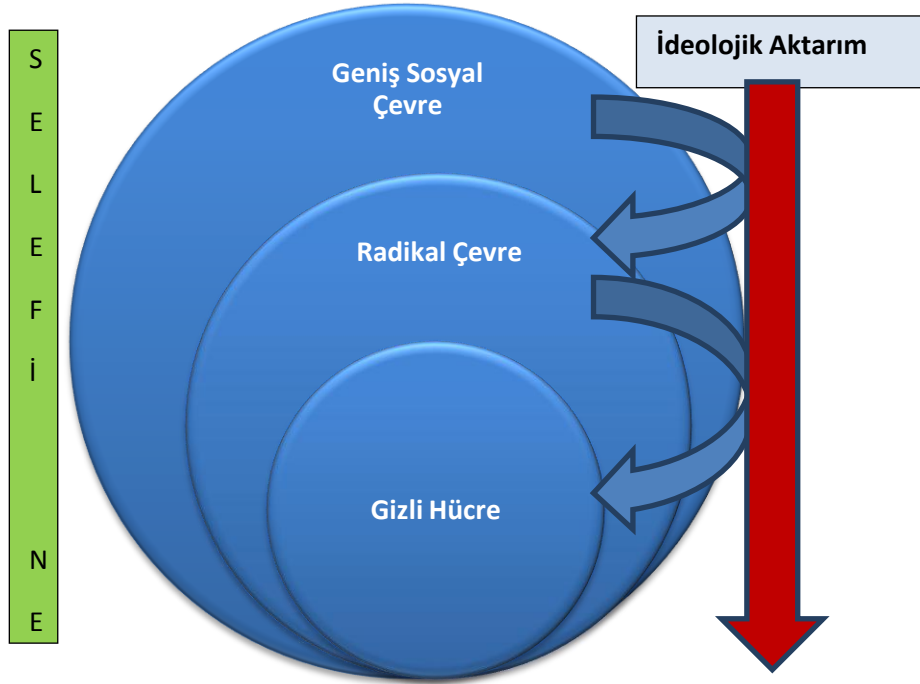
Sorgulanması gereken, teröristlerin otomat gibi internette okudukları herhangi bir şeyden hemen sonra bu fikre hizmet uğruna hareket edip etmediği değildir. Bundan ziyade anlaşılması gereken husus, dini/ideolojik etkenlerin hem terörist radikalleşmeye hem de terörist faaliyetlere yönelik tutarlı izahlar sunmaya yardımcı birer unsur olarak gözükmüp gözükmeyeceğidir. Dini radikalleşmede itikadi ideoloji özü itibarıyla insanın içgüdü ve eğilimlerine, akli melekelerine güvenemeyeceği ve toplumun şeriate göre yönetilmesi gerektiği inancının değişmez sabit tek gerçeklik olduğu üzerinde duruyor. Böylece, dini radikalleşme içerisinde, bir ferдин hareket ve tavırları tümünden ve açık bir şekilde ideolojinin kontrolü altındadır.

Gartenstein-Ross 2009'da yayınlanan ve hazırlanmasında yardımcı olduğu raporda, dini ideolojinin terörist radikalleşmedeki rolünü ortaya koyan bir takım somut ölçütler ortaya koyar. Bu araştırmada ABD ve İngiltere doğumlu 117 "homegrown" teröristin örnekleri verilir. İdeolojinin şahıs üzerindeki tesirini gösteren beş etken incelenir: İslam'ın kuralcı bir yorumunu benimsemek, sadece belirli (Selefi cihadi) dini otoritelere güvenmek, Batı'nın ve İslam'ın itikadi sebeplere istinaden uzlaştırılmaz olarak algılanması, itikadi sapma olarak algılanılan inançlara aşırı derecede tahammülsüzlük göstermek ve kendi dini inançlarını başkasına dayatmaya çalışmak. Örneklerde bu etkenlere sıkça rastlanılır. Sebepler hakkında bir sürü soru sorulabilirken, yapılan bu araştırmadan bazı mühim bulgular ortaya çıkar.⁷

İlki, yukarıda tespit edilen ideolojik etkenlerin çok geniş bir yelpazede homegrown teröristlerde ölçülebileceğidir. İkinci bulgu ise dini ideolojiyi benimsemenin siyasi radikalleşmeden önce gerçekleştiğidir. Araştırmaya göre, siyasi radikalleşme belirtileri gösteren homegrown teröristlerin yüzde 40,7'sinde dini uyanış siyasi uyanıştan önce gerçekleşmiştir. Buna karşılık siyasi radikalleşme sadece yüzde 11,6'sında dindarlaşmadan önce gerçekleşmiştir. Diğer kalan yüzde 47,7'deyse, dini ideolojinin mi yoksa siyasi ideolojinin mi önce gerçekleştiği belli değildir.⁸ Görüldüğü gibi yabancı savaşçılar ya da homegrown teröristlerin radikal çevrede edindikleri ilk gerçeklik dini ideolojik radikalleşmedir. Ve bu radikalleşme için bir takım ölçekler ve tanımlar saptanabilir. Burada temel sorun dini radikalleşme sürecinde dini ideolojik söylemi ve itikadi dilin gramerini kavrayacak teolojik ve politik bir bilgiye sahip olan uzmanların bu çalışmaya dahil edilip edilmemesi ile ilgilidir. İdeolojik söylem analizi hem radikalleşme çalışmalarına hem de istihbarat çalışmalarına batı dünyasında dahil edilmiş olmasına rağmen Türkiye bu konuda oldukça yetersizdir. Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi bu kaynakların analizinde yalnızca çevresel faktörler değil dini-itikadi-ideolojik analiz de mutlaka dikkate alınmak zorundadır.

⁷ <http://www.washingtontimes.com/news/2009/jun/10/how-do-they-radicalize-others/>.

⁸ http://www.defenddemocracy.org/content/uploads/documents/HomegrownTerrorists_USandUK.pdf

1 Radikalleşme Süreci ve Yapısı

Yukarıdaki analizler çerçevesinde yabancı savaşçılar ve homegrown teröristlerin radikal bir çevre içinde ideolojik bilinçlenme ve itikadi bir endoktriner eğitim sürecinden sonra cihat sürecine dahil edildiklerini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak bugün tüm dünyanın karşı karşıya kaldığı ve Ortadoğu coğrafyasında Türkiye'nin kendi sınırları içinde yüz yüze kaldığı yabancı savaşçılar ve homegrown teröristler sorununu yalnızca güvenlik sorunu olarak göremeyiz. Bu sorunla baş edebilmek için mutlaka kültürel ve ideolojik analizi de çalışmalara katmak zorundayız. Çünkü dini radikalleşme siyasal olduğu kadar dini-itikadi-ideolojik bir radikalleşmeyi de içermektedir. Dini radikal çevre ve bu çevreye bağlı ağlar birbirine bu ideoloji ile bağlanırlar. İçinde bulunulan toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarından daha önemli olan bu koşulları tanımlayan ve biçimlendiren bu ideolojik dilin yapısıdır. Yukarıda göstermeye çalıştığımız gibi bu ideolojik dil *davet* olarak adlandırılan bir süreçle insanlara aktarılır ve çoğu kez dini-ideolojik bilinçlenme gerçekleştikten sonra siyasal bilinçlenme gerçekleşir.

Bununla birlikte, üye devletlerin yabancı savaşçılarla mücadelede yükümlüklerini belirleyen ve bağlayıcı nitelik arz eden BM 2178 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı, *yabancı terörist savaşçısı* (foreign terrorist fighters) "Vatandaşı bulunduğu veya ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye terör eylemi işlemek, planlamak, hazırlamak veya buna katılmak ya da silahlı bir çatışmayla bağlantılı olmak da dâhil terörist eğitim almak veya vermek amacıyla giden birey" olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte 2178 sayılı karar, yabancı terörist savaşçı olduğundan şüphelenilen kişi, grup veya örgütlere sağlanan finansal desteğin kesilmesini, terör örgütlerine savaşçı katılımının önlenmesini ve söz konusu kişilerin üye devletlerin sınırlarından giriş-çıkışlarının veya transit geçişlerinin engellenmesini talep etmektedir. Ayrıca bu kararda *teşvik*, *aşırılıkçı*, *kışkırtıcı* *siyasi ve dini aşırılık* gibi unsurların zikredilmesi alınacak önlemlerin yalnızca askeri

olamayacağını da ortaya koyar.⁹ Bu durumda yabancı savaşçılara karşı önlem almak ve bunları engellemek BM üye devletlerine yüklenen bir sorumluluktur. Fakat bu sorumluluğu yalnızca askeri ve istihbari araçlarla yerine getirmek imkansız görünmektedir. Bu konuda ideolojik ve kültürel mücadelenin de tavsiye edildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle sözkonusu sorunla baş edebilmenin bir çaresi varsa o da, davet döneminde endoktrine edilen itikadi-ideolojik söyleme karşı bir başka dini kültürel söylemle cevap verebilmektir. Şiddet teolojisi ve şiddet dili ancak şiddet dili içermeyen bir teolojiyi ve bir arada yaşama kültürünü inşa edecek kültürel bir çevre ile pasifize edilebilir.

⁹http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2178.pdf.